

УДК 726.54(497.16Петровац)

Црква Св. Неђеља на Катичу

Симо АРМЕНКО

БКА

ЗБОРНИК РАДОВА
ИЗ НАУКЕ, КУЛТУРЕ И УМЈЕТНОСТИ

A COLLECTION OF WORKS IN SCIENCE,
CULTURE AND ART

Црква Св. Неђеља на Катичу

Симо АРМЕНКО

На 800 метара од обале, југозападно од Петровца налазе се два острва: Мали и Вељи Катич.¹ По мишљењу В. Мошина то су острва које Поп Дукљанин помиње у свом летопису², описујући бјекство краља Радована пред војском свога сина Часлава. На Малом Катичу налази се црква која је посвећена Св. Неђељи. Не зна се тачно кад је настала, али са сигурношћу се може рећи да спада у категорију завјетних цркава. Сам положај на усамљеном острву нас увјерава да ова црква није саграђена у молитвене сврхе, гдје би вјерници долазили на недјељну литургију, већ упућује да је саграђена у знак захвалности Богу због срећног завршетка неког страшног догађаја. Управо ова чињеница развила је машту неупућених мјештана о настанку ове цркве, тако да колико мјештана сретнете и питате да вам нешто кажу о овој цркви, толико ћете чути различитих прича.

Сама чињеница да је црква направљена на острву, асоцира да су је саградили морепловци који су доживјели бродолом

1 Д. Миковић; А. Вучетић, *Паштровићи*, Срћ 1905–1906.

2 Летопис попа Дукљанина, СКЗ, Београд 1988, стр 117.

или преживјели у поморској бици. У народу се најчешће прича да су цркву саградили преживјели морепловци у неком бродолому или преживјели морнари са аустроугарске крстарице “Зента” која је потопљена 16. августа 1914. године на двије миље југозападно од Петровца. Ова претпоставка свакако није тачна јер постоје валидни докази да је црква постојала много прије него што се десио овај догађај.

Ова црквица је дужине 5,5 метара, а ширине 3,5 метара. Такође, из архитектуре цркве видимо да нема апсиду и иконостас, што наводи на закључак да иницијално није грађена као црква већ је настала као реконструкција неког већ постојећег објекта. Такође, није фрескописана што се може сматрати оправданим због јаке агресије мора на зидове цркве. Ове чињенице нас упућују на закључак да црква није намјенски грађена као молитвени објекат, већ оправдава мишљење стручне јавности да је настала као реконструкција већ постојећег објекта.

Пошто немамо поузданих докумената о настанку цркве, послужићемо се са једним графичким записом са краја XVII вијека. На чувеној графици млетачког географа П. Коронелија³ видимо да се на острву Мали Катич налази објекат који има два мала прозора и врата окренута према западу. Можемо само претпоставити да је овај објекат служио као магацин, гусарско гнијездо, фортица или томе слично, а вјероватно је кориштен и као склониште женама и дјечи приликом упада Турака у Паштровиће.

Миковић–Вучетић, у свом дјелу “Паштровићи”⁴ настанак цркве на Малом Катичу приписују историјском догађају похаре Махмуд паше Бушатлије на Паштровиће 1785. године. У том стравичном покољу који су направили турски војници, Ластовљанин по имену Ђуро Греговић, успио је да се спаси пливајући до острва. Кад су се Турци повукли и створили се услови, поменути Ђуро Греговић је у знак захвалности Богу овај објекат реконструисао и прилагодио га вјерској намјени.

На основу географских карата из бечког архива видимо да се 1830. године велико острво назива Св. Никола, а мало само Катич. Ово је свакако грешка у именовану острва и вјероватно је

3 Историјско-географски атлас Ц. Г. XVI – XX в., Никшић 1993, стр 35.

4 Д. Миковић; А. Вучетић, *Паштровићи*, Срђ 1905–1906.

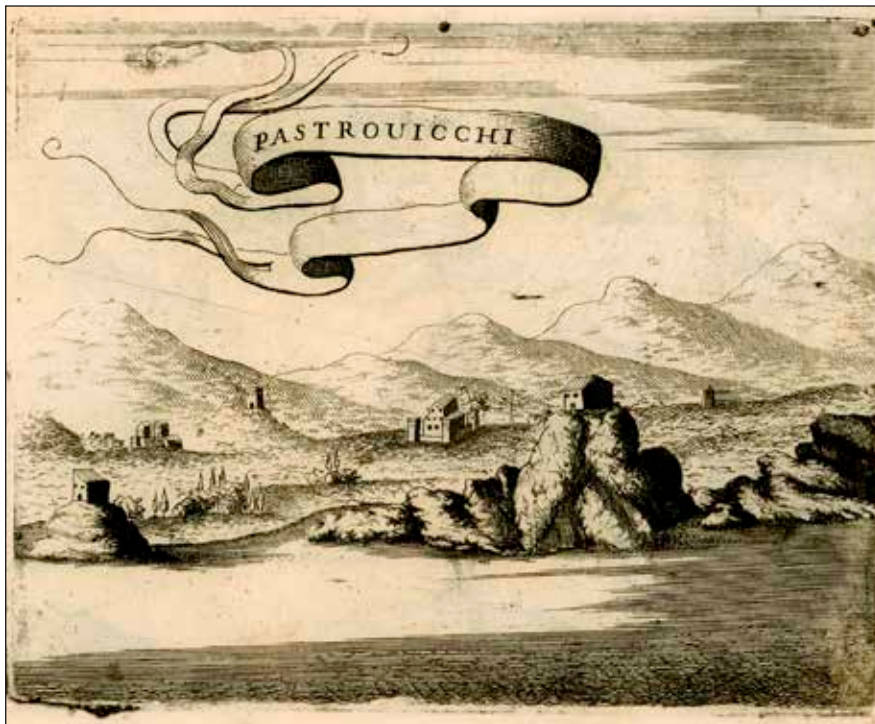

Сл. 1 | П. Коронели, Паштровићи

графичар замијенио острво Катич и острво Св. Никола у Будви. Већ на другој карти из 1838. године, Вељи Катич се именује са Катич, а мали Катич са Св. Неђеља.⁵ Овај приказ нам недвосмислено потврђује да је црква 1838. године постојала на Малом Катичу.

Према шематизмима Бококоторске епархије ова црква се први пут помиње 1897. године и то поводом једне донације паштровских исељеника из Цариграда. Сакупили су прилог од 15 наполеона за санацију цркве на Катичу, од којег су извршени следећи радови: промијењен је кров, поплочан под, омалтерисана је и окречена црква, постављен нови громобран и “начињен мали један звоник са једним окном”. Може се претпоставити да је звоник раније био срушен приликом неког земљотреса или друге непогоде, па га је требало поново саградити. Исте године

⁵ Д. Миковић – А. Вучетић, *Паштровићи*, Срћ 1905–1906.

Сл. 2 | П. Коронели, Паштровићи

Иваница Перазих је приложила звоно за цркву које је звонило све до земљотреса 1979. године, када је пало у море и никад није пронађено.⁶

Према наведеним чињеницама ипак можемо поуздано тврдити да је у првобитној форми овај објекат имао посебну намену, а у недостатку јачих аргумената можемо прихватити мишљење Дионисија Миковића да је црква настала непосредно после 1785. године, односно после похаре Махмуд паше Бушатлије.

С обзиром на свој положај и честа страдања у земљотресима, ова црква има интересантну историју. Што се тиче помораца и морнара, за ову цркву везује се поморска битка између

⁶ Летопис попа Дукљанина, СКЗ, Београд 1988, стр 117.

аустроугарске крстарице “Зента“ и савезничке флоте (Француске и Енглеске) у Првом свјетском рату. Послије потапања „Зенте“ много морнара је нашло спас на острвима Мали и Вељи Катич. Један од преживјелих бокешких морнара Славомир Бућа приложио је икону за ову цркву која се данас чува у цркви Св. Илије у Петровцу.

Сам географски положај ове цркве чини је изложеном јаком утицају мора и доприноси бржем пропадању. Такође, учестали земљотреси на овом подручју рушили су је или оштећивали, па се црква морала опет зидати или поправљати. На срећу, вјерни народ Паштровића увјек је налазио начина да ову цркву обнови и сачува је од уништења. На самом почетку XX вијека, 1906. године ово подручје захватио је снажан земљотрес у којему је страдала и црква Св. Неђеља на Малом Катичу. Пред сам почетак Првог свјетског рата мјештани Кастил Ластве су је обновили. Поново, у једном мањем земљотресу који је задесио Петровац 1965. године, црква на Катичу је била знатно оштећена. Средства за поправку цркве обезбиједили су наши исељеници из Сан Франциска, захваљујући ангажовању нашег родољуба и исељеника Јефта, Ота, Давидовића.

У катастрофалном земљотресу који је задесио ово подручје 1979. године, ова црква је била срушена готово до темеља. У том периоду активна је била “Банкада“, удружење Паштровића које се бавило очувањем културне баштине Паштровића. На донаторској вечери, која је одржана у хотелу “Панорама“ у Бечићима, 04. марта 2000. год. у организацији “Банкаде“ прикупљено је 6.370 DEM. Другу акцију за прикупљање новца „Банкада“ је организовала на јесен исте године у Спомен дому “Црвена комуна“ у Петровцу, када је организована продајна изложба умјетничких слика са мотивом острва Катич и цркве на њему. Изложби су се одазвали сви локални сликари из Паштровића и окружења, тако да је сакупљено око 25 слика. Одзив грађана је био велики и са ове изложбе је од продаје слика прикупљено око 5.000 DEM.

Захваљујући “Заводу за заштиту споменика Цетиње“, који је донирао пројекат рестаурације и великој донацији Општине Будва, “Банкада“ је прикупљеним средствима обновила цркву и уредила простор око ње. Цркву је 22. јуна 2018. године освештао

митрополит црногорско-приморски Амфилохије уз чинодејство других свештеника.

У овој цркви се и данас традиционално врши служба једном годишње.